

Módosítás előtt a tíz éves Kisebbségi Törvény

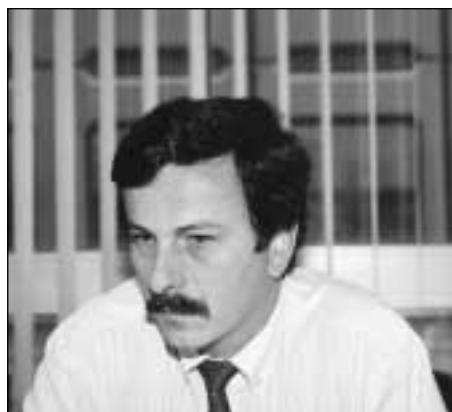
Beszélgetés Heizer Antallal, a Kisebbségi Hivatal elnökével

– Az Országgyűlés határozatot hozott arról, hogy december 31-ig újból át kell tekinteni, és a kormány, majd a törvényhozás elé kell terjeszteni a Kisebbségi Törvény, valamint a kapcsolódó joganyag megfelelő módosítását. Ennek kapcsán az elmúlt hónapokban igen élénk és szorgos munka folyt a Hivatalban, lezárult a módosítás előkészítésének első szakasza...

– Így igaz. Az országgyűlési határozatnak megfelelően elkezdődött az a munka, ami első körben a kisebbségi törvény és a választójogi jogszabályok módosítását eredményezi, de azért reméljük, hogy ki fog terjedni a kisebbségek parlamenti képviseletének a ciklus során történő megoldására is. A nyár elején: májusban, júniusban, több fordulón keresztül tárgyaltunk a kisebbségek hat fős tárgyalódelegációjával, és ezek alapján elkészült a jogszabály-módosítások koncepciója. Amikor most beszélgetünk, ez a kormány-előterjesztés éppen kormányzati és kisebbségi egyeztetésen van. Remélem, mire ez a beszélgetés megjelenik, arról is beszámolhat már a lap, hogy a kormány elfogadta az elgondolást, s kiadta részben a Belügyminisztériumnak, részben az igazságügyi tárcaának a kisebbségi törvény részletes szabályai kidolgozásának feladatát. Úgy tervezzük, hogy az ősz folyamán újabb egyeztetési forduló következik, melynek formája elképzeléseink szerint írásos egyeztetés lesz. Akkor ugyanis már több tizedalagos kodifikációs anyagot kell megneznünk, s az ilyen típusú szöveg nem alkalmas arra, hogy egy nagy asztalnál sokan vitatkozzunk róla. Sokkal inkább elmélyült szakmai munkát igényel, és november végéig vissza kell vinni a kormány elé a már egyeztetett törvényjavaslatokat. Ez a feltétele annak, hogy az államtitkári értekezletek után a kormány elé kerülhessen. Bizonyos jelek ebben a pillanatban arra utalnak – legalábbis én így látom –, nem biztos, hogy teljesen sikeres lesz ez a folyamat, illetve lehetnek benne csúszások. Az Országos Cigány Önkormányzatban mutatkozó vezetési válság miatt a tárgyalások során igazából nem tudtuk egészen pontosan kideríteni, hogy mi tekinthető az OCÖ véleményének. Az történt ugyanis, hogy az általuk küldött szakértőt az új vezetés visszahívta. Nagyon remélem, hogy szeptemberben jogilag tisztázódik, hogy ki az országos önkormányzat legitim vezetője és az OCÖ-nek mi az álláspontja.

– **Hat fős volt az a testület, amelybe a tizenhárom nemzetiségi és etnikai kisebbség országos önkormányzatai delegáltak tagokat.**

– Hogy milyen elven állt össze a hat fős, azt pontosan nem tudom. Amikor Szabó Vilmos államtitkár úrnál erről egyeztetünk, akkor a kormányzati oldal kijött a teremből és a tizenhárom elnökre bízta azt, hogy hány fős és milyen összetételű tárgyalóküldöttséget állítanak fel, s személy szerint kik vesznek részt benne. Az tény, hogy a tárgyaláson a kis létszámú kisebbségek, az úgynevezett közepes, de erős közösségek, a szerb közösség is képviselve volt, és a nagyobb létszámúak is: cigányok, németek, szlovákok, horvátok voltak a delegációban. Úgy gondolom, hogy az a vád nem érheti a tárgyalásokat, hogy a kis létszámú kisebbségek érdekeit nem képviseltük. Arról természetesen nem

Interjú közben

rendelkezem részletes értesüléssel, hogy a kisebbségi tárgyalóküldöttség miként tájékoztatta a tárgyalások eredményeiről a tizenhárom közösséget, ám miután az anyagok egy részét az internetre is feltettük, az érdeklődők, a Hivatal honlapjáról nyomon követhették a tárgyalások menetét.

– **Igazából melyek azok a sarkalatos, vagy éppen kritikus pontok, amelyekről a módosítások folyamán szó esett?**

– Még mielőtt erről beszélnék, elmondanám, hogy szerintem mi a tétje ezeknek a tárgyalásoknak. Véleményem szerint a tárgyalások tétje ma az, hogy az elmúlt tíz évben kialakult kisebbségi közélet, kisebbségi önkormányzati és civil szféra tovább tud-e lépni, vagy megreked azon a szinten, ahova egyébként szépen fejlődve eljutott. Ma intézményeink és társadalmi szervezeteink vannak, 1800 kisebbségi önkormányzatunk működik, tehát egyáltalán nem eredménytelen az elmúlt tíz év. Ma már azonban világosan látszik, hogy a továbblépéshez erősebb önkormányzati és finanszírozási rendszerre, megingathatatlan jogi háttérre van szükség. Különösen igaz ez akkor, ha elfogadjuk azt a folyamatot, ami szerencsésen beindult, hogy az országos önkormányzatok a kulturális autonómia szervezeti központjai legyenek, azaz intézményekkel is rendelkezzenek. Idén a kormány által létrehozott intézmény-fenntartási alapról az országos önkormányzatokkal már tizenkét-tizenhárom szerződést kötöttünk, tehát legkevesebb ennyi intézményünk már most is van. Azt gondolom, hogy ez a szám év végéig akár húsz-huszonötre is emelkedhet. Ez azt jelenti, hogy az országos önkormányzatok kezelésébe iskolák, kollégiumok, óvodapedagógiai intézetek, színházak és más intézmények kerülnek. Emberek, alkalmazottak, tanulók sorsa van az országos önkormányzatok – ha úgy tetszik: a kisebbségi közösségek – kezében, nem lehet tehát a rendszert úgy tovább vinni, hogy közben éppen az ő működésük nem stabil. Ma egy belső válság következtében akármely pillanatban, bármelyik önkormányzat megszűnhet. Még arra sincs rendszerünk, hogy például egy ilyen esetben minként lehetne időközi választást tartani. Olyan belső működési zavarok kezelésére sincs, mint ami az előző ciklusban a lengyelekkel évekig gátolta a munkát, vagy ami az elmúlt időszakban a cigány önkormányzat munkáját jellemzi.

Ebből adódott, hogy a tárgyalások során alapvetően egyetértés volt abban (és ez a koncepcióban is megjelenik), hogy stabilizálni kell az országos önkormányzatok – valamint a kisebbségi önkormányzati rendszer – létét. A létrejöttét, a működését, a finanszírozását, a háttér- és a szakmai apparátusát, valamint természetesen mindezek feltételeként a törvényességi ellenőrzését is. Lám, már el is jutottam egy nagyon konkrét elemhez: minden tárgyaló egyetértett azzal, hogy meg kell teremteni az országos önkormányzatok törvényességi ellenőrzését. Amennyiben ma létezne ez a rendszer, akkor lenne olyan illetékes állami szerv, amely például ki tudná mondani, hogy álláspontja szerint az egyik vezetőnek van igaza, mondjuk egy belső válságban, vagy a másiknak. Lenne egy olyan állami szerv, ahol a jegyzőkönyvek, alapító okiratok, a határozatok le vannak rakva. Adott esetben van ezekből egy közjogilag hiteles példány, és ennek alapján a bíróság aztán el tudna járni. Emlékezzünk arra a bírósági ítéletre, amely azt mondta ki, hogy nem tud érdemben dönteni, mert nem áll rendelkezésére olyan jogszabály, másrészt olyan dokumentum, amely alapján lényegében el tudna bírálni egy belső vitát!

Hogy ez a törvényességi ellenőrzés hova helyezhető az államigazgatás rendszerében, erről nyilván vitatkozni fogunk ősszel, hiszen a helyi önkormányzatoknak a törvényességi ellenőrzése a megyei közigazgatási hivataloknál van. Elhangzott olyan vélemény, hogy ott kéne a kisebbségi országos önkormányzatokat is ellenőrizni, de olyan is, mely szerint a főügyészséghez kellene ezt telepíteni, mivel a civil szférának ott folyik egyfajta, más jellegű, törvényességi felügyelete. Amennyiben alapelvként elfogadom, hogy biztos működést akarunk országos és helyi szinten is szavatolni, akkor – és itt már eljutunk a választójoghoz – olyan választójogi rendszert kell kialakítani, amely alkalmas rá, hogy valóban tükrözze a választók akaratát. A választók alatt most egyértelműen a kisebbségi közösségekhez tartozó választópolgárokról beszélek. Az Alkotmány módosult, s abban már csak olyan rendelkezés van, ami azt mondja ki, hogy a kisebbségi közösségek joga a helyi és országos önkormányzatok létrehozása. Olyan rendszeren gondolkozunk – és ebben is egyetértés volt –, amely közvetlen választásokra épül. Az elektori rendszert, reményeink szerint, sikerül felszámolni, hisz aki megtapasztalta a nagy létszámú közösségek elektori gyűléseit, különösen a több ezres romagyűlést, az pontosan tudja, hogy így nem lehet igazi demokratikus döntést elvárni. Világos, hogy egész más úgy dönteni, hogy bemegyek a szavazófülkébe, ahol én magam, mint választópolgár eldöntöm, hogy kire szavazok, és egészen más egy felfokozott hangulatú tornacsarnokban, négyezer emberrel együtt mondani valamit. Olyan megoldást szeretnénk tehát, ami közvetlen választás lenne, s a közép- és országos szinten arányos képviselést hozna létre.

Meggyőződésem, hogy az országos önkormányzatoknak úgy kell működniük, mint az adott közösség parlamentjének. Mindazok a fontos erők, amelyek a közösségekben, a civil szervezetekben léteznek, egy arányos képviselési rendszerrel be kell kerülniük az országos önkormányzatba. Ezzel azt is kimondtuk, hogy az országos önkormányzat közgyűlése legyen az a fórum, ahol a közösségen belüli viták lezajlanak. Olyan rendszert kell létrehozni, ahol az országos önkormányzat közgyűlésének elnöksége úgy működik, mint a kormány a nagy rendszerben. Ott már valószínű, hogy egy olyan belső választási mechanizmust kell kialakítani, amelyben azért a többségbe kerültek vezetik az önkormányzatot, de egyben megátoljja az olyan vezetési válságot, ami akadályozná a tevékenységet. Ma nincsenek szabályok, még

arra sem, hogy az alakuló ülést hogyan kell összehívni. Itt kezdtük a munkát. Törvényi szinten szeretnénk ezt a kérdést szabályozni, hogy ebből ne legyen vita. Nincs arra szabály, hogy mi van akkor, hogyha mégis megszűnik egy országos önkormányzat, akár úgy is, hogy lemondanak a képviselők. Nincs egyértelműen szabályozva, hogy ha egy vagy két személy lemond országos önkormányzatról, ki lép a helyébe. Emlékezzünk! A Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást egy örmény beadványra, hogy a listán következő személy nem léphet be az országos önkormányzatba, ami számunkra teljesen érthetetlen volt, hiszen a választási listás rendszereknek éppen ez az alapelve.

Szabályozni szeretnénk, hogy ha valamilyen okból megszűnik egy országos önkormányzat, akkor legyenek *időközi választások*. Tudjuk azt, hogy mondjuk három hónap múlva újra él a testület, és ha egyébként stabil az országos önkormányzat hivatala, akkor ezt a három-négy hónapos időszakot – ugyanúgy, mint egy helyi települési közösség esetében – korlátozott jogkörrel, de a szakapparátus át tudja vészelni.

Nagyon fontos téma volt a finanszírozás. Ha azt elfogadjuk, hogy a jövőben a közösség szempontjából egy újraelosztó szerephez jussanak az országos önkormányzatok, azaz rendelkezésükre álljon olyan pénz, amit ők maguk tudnak elosztani a közösség céljai megvalósítása érdekében, akkor az országos önkormányzatok gazdálkodását, belső gazdálkodási rendjét is szabályozni kell. Ma ebben is bizonytalan jogi helyzet van. Az országos önkormányzat választásán múlik, hogy egyesületi típusú, vagy költségvetési szerv típusú gazdálkodást folytat. Úgy gondoljuk, hogy az országos önkormányzatoknak középtávon mindenképpen a költségvetési szerv típusú gazdálkodás irányába kell elmozdulniuk, annak minden kötelmével, de minden szakmai háttérével együtt. Egyébként megfelelő finanszírozással a megfelelő szakembereket is fel tudják venni. Amennyiben azt az alapelvet is elfogadjuk, hogy az országos önkormányzat a közösségnek a kulturális központja és pénzügyi újraelosztó szerepe is van, akkor tovább kell vinni a gondolatot, és el kell gondolkozni a mai finanszírozási formákon (pl. a Közalapítvány jövőjéről). Miközben a Közalapítvány elnökeként mindenkit biztosítok arról, hogy nagyon tisztességes és becsületes munkát végzünk, az is világos, hogy egy huszonhat fős kuratórium – amiből egy fő képviseli az adott kisebbségi csoportot – nem garantálhatja a közösségen belüli minden egyes aspektusra történő odafigyelést. Szülehetnek olyan döntések, amelyeket adott esetben a közösség eltérően értékeli, és másként döntene, hogyha az ő kezében lenne a lehetőség. Felmerült a Közalapítványon belül létrehozandó kisebbségi alkuratórium rendszer kérdése is. A nagy kuratórium az alapdöntéseken, az éves költségvetésen kívül minden jogot az alkuratóriumokhoz delegálhatna, és így ott valóban a horvátok döntenének a horvát, a németek a német, a cigányok a cigány pályázatokról. Az állam kezében csupán egy kiegyenlítő pénzeszköz maradna, amiből az olyan helyzeteket kezelné, amikor az adott közösség egyik-másik szervezete kiszorul egy ilyen döntési mechanizmusból, és meg kell támogatni. Azt ugyanis azért világosan látni kell, hogy a közösségen belüli feszültségek egy ilyen pénzügyi rendszeren is keresztülmennek.

– Az EU-hoz történő csatlakozás kapcsán közigazgatási reform előtt is állunk, hiszen szó van például a megyék megszüntetéséről, a kistérségekről, az európai régiók kialakításáról. Elnök úr látja-e annak értelmét, hogy kialakuljon egy középszint, ha amúgy is Euro-régiókra fog feloszlani az ország, és egészen más képződmények fogják átvenni a megyék szerepét?

– Erről a kérdésről is vitatkoztunk, és még az előző ciklusban készült *Hargitai-tervezet* (A dr. Hargitai János vezette ad hoc bizottságról van szó. A szerk.) alapján abban maradtunk, hogy nem megyéről beszélünk, hanem területi kisebbségi önkormányzatok létrehozásáról. A területi szó pedig az időszerű közigazgatási egységnek megfelelően ma megyét, holnapután EU-régiót jelent. Ma is létezik középszint, ha máshol nem, hát Budapesten. Nem lehet megkerülni a kérdést, mindenképpen ki kell dolgozni, pl. a választójogi részét, a választójogi technikát a középszintre, a feladat- és hatásköröket is tovább pontosítva. A fővárosi önkormányzatokról is szólnia kell a törvénynek, ha ugyanez a forma marad, és akkor szólhat általában a középszintről. Egyébként úgy képzelem el a középszintet, mint egy lehetőség megteremtését. Nem azt akarjuk elérni, hogy tizenhárom kisebbség mind a tizenkilenc megyében és Budapesten önkormányzatokat hozzon létre, de az világos, hogy a nagy létszámú – vagy a regionálisan szétszórt – közösségek (mint pl. a szlovákok) régiós érdekeit is érvényesíteni kell. Egész más egy pilisi térség belső érdekrendszere, mint mondjuk a békéscsabai. Úgy gondolom, hogy ezt a lehetőséget meg fogja teremteni a jogszabály, és aki ezzel élni tud, vagy élni kíván, fel fogja építeni a saját rendszerét. Ez egy ugyanúgy választott rendszer lenne, mint ma a helyi és az országos. A másik vélemény szerint nincs szükség választott középszintre, a mai gyakorlatnak megfelelően inkább az országos önkormányzat kapjon olyan anyagi támogatást, amelyből fenn tudja tartani a regionális irodáit. Én mindenképpen a választott rendszernek vagyok híve. Az adott megye, vagy régió nemzeti közössége mondja meg, hogy kit gondol megyei, illetve régiós vezetőnek!

A tárgyalások során tételesen áttekintettük a feladat- és hatásköröket. Ez olyan aprólékos munka volt, hogy a törvényszöveg alapján egyesével mentünk végig a helyi és országos önkormányzatok feladat- és hatáskörökön. Így pontosan el tudjuk, és el kell mondanunk, hogy az elmúlt tíz év során mi maradt csak írott malaszt, s mi az, amit egyébként valóban elvégeznek a kisebbségi önkormányzatok. (Sok esetben még úgy is, hogy nincs meg a törvényi felhatalmazásuk rá.) Éppen ezért pontosítások, de az országos önkormányzatok esetében kiegészítések is várhatók. Az elmúlt időszakban például a kisebbségi személynév-választás kapcsán az országos önkormányzatok új hatásköröket kaptak. A kisebbségi nevek jegyzékét az országos önkormányzat állíthatja össze. Szeretnénk, hogyha ezt is törvény rögzítené, hisz ma egy belügyminisztériumi rendelet szabályozza a kérdést. Nagyon fontos ez, mert a szabadság egy kissé itt is a szabadság irányába mozdult el, és a lehetőséggel, hogy a kisebbségi állampolgárnak a magyar utónévtől eltérő nevet is joga van választani, sokan visszaéltek. Nem hiszem, hogy zűrzavarnak kellene uralkodni ezen a területen. Mindenképpen lesznek kiegészítések, pontosítások.

A tárgyalások során meglehetősen részletességgel foglalkoztunk a helyi kisebbségi önkormányzatok és a települési önkormányzatok viszonyrendszerével. Ismert problémák vannak, amelyeket szintén szabályozni kell. Ilyen például a költségvetési rendelet és a kisebbségi önkormányzat költségvetési határozatának viszonya. Melyik van előbb, a tyúk vagy a tojás? A szószóló, az elnök jog- és hatásköre, a zárt üléseken való részvétel lehetősége is a vitatott kérdések közé tartoznak. Nincs képviselői esküszöveg, hiányoznak a kisebbségi önkormányzati rendszer összeférhetetlenségi szabályai. Ezeket mind-mind rögzíteni fogjuk, mert adott esetben nem tudjuk alkalmazni az összeférhetetlenségi törvény rendelkezéseit.

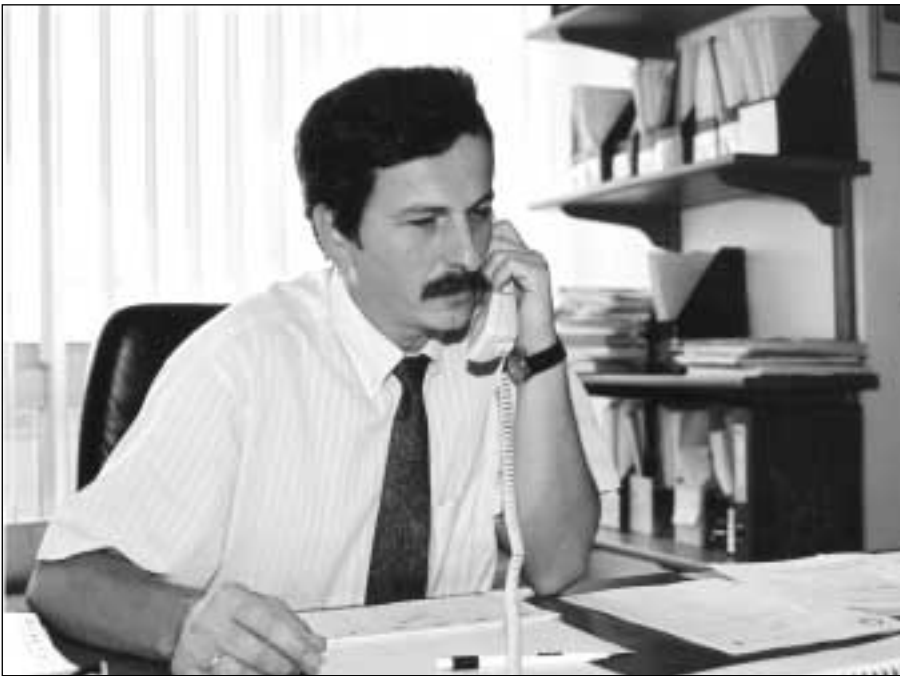
A tárgyalásokon egyetértés mutatkozott abban, hogy a helyi kisebbségi önkormányzatok költségvetési támogatását differenciálni szükséges. Egy bizonyos minimális, egységes működési támogatás felett, itt is megpróbáljuk majd a feladathoz, a közösség nagyságához, a közösségben ellátott feladatokhoz kötni a kiegészítő támogatásokat. Egy helyi kisebbségi önkormányzatnak ott, ahol kisebbségi óvoda, iskola, s kulturális intézmény működik, nyilvánvalóan egészen más – sokkal több – a feladata, mint abban a községben, ahol négy-öt család összeáll, és igazából kisebbségi intézmény a területen nem működik. Valószínű, hogy ebben a kérdésben a törvény csak az alapszabályt fogja megfogalmazni, a differenciálás lehetőségét pedig – további viták nyomán – majd a végrehajtási rendeletekben lehet kidolgozni.

Ami a civil szervezeteket illeti, abban a jogszabály-módosítással megpróbálunk a 90-es évek elején létező alapgondolathoz visszatérni, amit úgy tudnék megfogalmazni – és remélem, hogy igazam van, bár az akkori tárgyalásokon még nem vettem részt –, hogy az önkormányzat egy erős civil szférára épülő választott testület. Ma ez a dolog kicsit kettévált. Anyagilag az önkormányzati szféra kapja a nagyobb támogatást, a civil szféra szervezetei háttérbe szorítva érzik magukat. A választási rendszer is olyan, hogy a független jelöltek belépésével csökkenni látszik a kisebbségi társadalmi szervezetek szerepe a választásokon, bár ez közösségenként is változó. Mi mindenképpen olyan rendszert szeretnénk – erről vitatkoztunk és még nincs végleges döntés –, hogy ne lehessen független jelöltnek indulnia a kisebbségi választásokon. Olyan ember, aki mögött nincs kisebbségi szervezet, kisebbségi cselekvési kedv, ha a korábbi években nem dolgozott a közösségben, ne lehessen képviselő. Nem önjelöltekre van szükségünk, hanem olyan emberekre, akik már bizonyítottak a tevékenységükkel. Természetesen azt is tudjuk, hogy a kisebbségi civil szférában sem tiszta a helyzet. Az elmúlt években jöttek létre olyan, magukat kisebbséginek nevezett szervezetek, amelyeknek az adott közösséghez semmi közük sincs. Ezt részben a választási visszaélések ösztönözték. Ezen el kell gondolkodni, és tovább kell folytatni a tárgyalásokat.

Olyan elvekről is beszéltünk, hogy a kisebbségi szervezetek közül az országos önkormányzat az úgynevezett kisebbségi jelölőszervezeteket külön nyilvántartásba vegye, eldöntve – természetesen, kérelem alapján –, hogy melyek indíthatnak jelölteket a választásokon. Hangsúlyozni szeretném, hogy itt is megteremténék a jogorvoslati utat, tehát ha az országos önkormányzat úgy dönt, hogy egy adott szervezetet nem fogad el, az bírósághoz fordulhat felülbírálatért. A rendszer minden elemében megpróbáljuk megteremteni ezt a jogorvoslati lehetőséget, mert ma nagyon gyenge lábbon állunk abban a tekintetben, hogy miként is születnek majd a döntések. Amennyiben a kisebbségi civil szféra ténylegesen, legalább négyévenként ellenőrzést gyakorol az önkormányzat felett, akkor a rendszer újra az együttműködésre és nem a szétválásra ösztönöz. Ha az országos önkormányzat nem veszi figyelembe négy éven keresztül az öt megválasztók véleményét, akkor a következő választásokon a civil szféra fogja azt mondani, hogy nem, köszönöm szépen, más vezetőt választunk, és érvényesülhet egyfajta demokratikus kontroll.

– A kisebbségi képviselők tiszteletdíja igen eltérő az ország különböző részeiben, s erről nagyon sok vita folyik a közösségekben belül. Ezzel kapcsolatosan született-e valamifajta meggyezés, javaslat?

– Tovább szeretnénk vinni a Hargitai-tervezet gondola-

Bajtai László felvételei

ködtethető rendszer lehet. A tárgyalásokon felmerült a gondolat, hogy a kisebbségi közösségek, az országos önkormányzatok készítsék el a közösség által hagyományosan lakott települések jegyzékét. Mind a tizenhárom országos önkormányzat adja ki ezt a listát! Itt is élni lehetne persze jogorvoslati lehetőséggel, tehát ha egy település sérelmezi, hogy nem került föl, akkor először az országos önkormányzathoz, majd a bírósághoz fordulhatna. A választások így csak azokon a településeken történhének meg, amelyek szerepelnek az említett jegyzékben. Nagyon sok igazság van ebben a felvetésben, mert ma a kisebbségi választásokra az egész országban teljes rendszert fel kell állítani, miközben tudjuk, hogy ez korántsem helytálló. Különböző tudományos kutatások még a cigányság esetében is azt mutatják, hogy mintegy 1700-

tát: el kell fogadni azt, hogy a kisebbségi önkormányzati képviselő is közfeladatot ellátó személy. Természetesen ki-ki nagyobb aktivitással, vagy kevésbé tevékenyen látja el ezt a feladatot, de a munkáját ellentételezni kell. Nem eseti alapon, és nem aszerint, hogy a településnek, vagy a kisebbségi önkormányzatnak éppen van-e pénze, s mit tart fontosabbnak: a tiszteletdíjat, vagy a rendezvényeket. A Hargitai-tervezet szerint ténylegesen megmondaná a törvény (reméljük, hogy ez így marad majd a mostani tervezetben is), hogy a helyi kisebbségi önkormányzati képviselőnek pontosan milyen juttatások járnak. Lehet hogy a települési képviselői tiszteletdíjakhoz, lehet, hogy egészen más dolgokhoz kötjük, a lényeg: egy meghatározott összeg fog szerepelni. Ez tehát a költségvetés számára kiszámolható, tervezhető lesz.

Konkretizálni szeretnénk azt a jelenlegi törvényi rendelkezést is, amely kimondja, hogy a települési önkormányzat feladata a működési feltételek biztosítása. Ebből ugyanis, mivel túl általános megfogalmazás, rengeteg vita kerekedett az elmúlt évek során. Amerre jó az együttműködés, ott ez is jól működik, ahol viszont konfliktushelyzet alakult ki, ott az első dolog általában az volt, hogy a kisebbségi önkormányzattól gyakorlatilag a település mindenféle támogatást megvont. Itt is azt szeretném – ugyancsak a Hargitai-tervezet nyomdokain haladva –, hogy egészen pontosan írja le a törvény, mi az, amit kötelező biztosítani.

Nagyon fontos és sokat vitatkoztunk arról (pillanatnyilag nincs is döntés ebben, s valószínű, hogy a kormány-előterjesztés is különböző változatokat fog tartalmazni), hogy a választásoknak mi legyen az alapja. Kik legyenek a kisebbségi jog alanyai? Erről elég komoly sajtóvita is zajlott az elmúlt időszakban. Ezen a területen komoly visszaélések voltak. Mi azt mondjuk – ebben ugyan a kisebbségi tárgyalódelegáció nem volt egységes, de úgy láttam, hogy rendkívül fogékony és nyitott volt az ügyben –, hogy meg kell határozni a kisebbséghez, az adott közösséghez tartozók körét. Alapja lehet a kisebbségi választói névjegyzék, amit a közösség s nem az állam, a helyi közigazgatás állítana össze, de lehetnek más technikái is. A szomszédos országok – különösen Szlovénia – gyakorlata azt mutatja, hogy ez jól mű-

2000 az a településszám, ahol valóban közösségi szinten léteznek. Akkor viszont felesleges 3200 településen elindítani mind a tizenhárom kisebbség esetében egy választási rendszert. A valóban tiszta rendszer azonban a kisebbségi választói névjegyzék lenne. Csak ott kellene választásokat tartani, ahol a névjegyzékbe feliratkoztak emberek és így a választás előtt egy hónappal, vagy kettővel világos lenne, hogy ez a ruszinok, a németek vagy a cigányok esetében hány települést érint.

– Erre szokták sommásan azt mondani, hogy ez a regisztráció, pedig valójában nem az...

– Csakugyan. Úgy Horvátországban, mint Szlovéniában, ahol ilyen rendszer működik, a kisebbségi választási névjegyzéket csak és kizárólag választási célokra lehet létrehozni, működtetni. Ha erre szükség van, azt is kimondhatja a jogszabály, hogy ezeket a névjegyzékeket, a választásokat követő ikszedik napon, amikor a jogorvoslati lehetőségek lezáródtak, meg kell semmisíteni, a következő választásra egy újabb névjegyzéket kell összeállítani. Az pedig természetes – és ha kell, ezt is ki lehet mondani a jogszabályban –, hogy a választójogi névjegyzék, vagy akár a választójogi névjegyzékhez kötődő számok más célra nem használhatók fel. Szó sem lehet olyan típusú regisztrációról, ami kihatna a joggyakorlás más területeire. Ha német iskolába, vagy szlovák iskolába akarja járatni a szülő a gyermekét, akkor nem fogják elővenni a listát, és megnézni, hogy feliratkozott-e névjegyzékre.

– Annál is kevésbé, mivel ezek a nemzetiségi nyelvet is oktató iskolák mindenki számára nyitottak.

– Sőt, azt tapasztaljuk – különösen német területen –, hogy annyira nyitottak, hogy már azt se tudjuk, hogy ki a kisebbséghez tartozó és ki az, aki csak a nyelvtanulás miatt írhatja oda a gyermekeit. A választói névjegyzék tehát levédhető úgy, hogy az más célra nem használható. Még valami, ami nagyon fontos: a másik félelem az országos önkormányzatok részéről az, hogy ha kevesen iratkoznak fel a névjegyzékre, akkor akár meg is szűnhet két- vagy három kis létszámú országos önkormányzat. Ez ellentmondana annak az elvnek, hogy stabilan kell működtetni az országos önkormányzatokat, hiszen már feladatköreik vannak, már beépül-

tek a közigazgatás, a központi államigazgatás rendszerébe. Erre mi azt mondjuk – és végeztünk modellszámításokat is a Hivatalban –, hogy nyugodtan meg lehet határozni olyan szabályokat, hogyha százan iratkoznak fel egy közösség névjegyzékére, akkor is létrejön az országos önkormányzat. És miért ne, ha egy kis közösségben kétszáz, háromezren, ezren rendelkeznek választójoggal és tevékenyek. Ettől még a nagyobb közösségeknél több ezer, vagy több tízezer embert fog jelenteni, s biztosan nehezebb döntési mechanizmussal, több civil szervezet fog versengeni a helyekért. A kis közösségeken azonban akár néhány száz szavazattal is nyugodtan bekerülhet valaki az országos döntéshozó testületbe. (Ha már a jogszabályalkotó 1993-ban úgy döntött, hogy Magyarországon tizenhárom nemzeti és etnikai közösség van.) Azzal is fenyegetnek különböző szakírók, hogy jelentősen csökkenni fog a kisebbségi önkormányzatok száma. Erre azt tudjuk mondani, hogy túl vagyunk három választáson. Ahol kisebbségi közösség létezik, úgy gondoljuk, hogy ott már kialakult az a cselekvő mag, amely évek óta működik, és képes megszervezni önmaga választását, vagy a közösségen belüli választást. Sőt, a nemzeti kisebbségek nagy részénél, a visszaélések következtében, már túl is nyújtózkodtunk a valós közösségi határokon. Ez alól egy kivétel van, a cigányság, ahol világos, hogy az ezer kisebbségi önkormányzat még nem fedi le a teljes közösségi tartományt. Aki tehát úgy gondolja, hogy alapít, az alapítani is fog. A legnagyobb bővülés a tavalyi választásoknál éppen a cigányság esetében volt. Nem félek attól, hogy ahol már működik kisebbségi önkormányzat és létezik kisebbségi közösség, ott egy ilyen új rendszerben ne jönne létre az önkormányzat. Az biztos, hogy határt szabna a növekedésnek, hisz ha a mai rendszer marad – ami egyébként az alkotmánymódosítás óta, álláspontom szerint alkotmányellenes –, akkor elérhetjük, hogy mind a 3200 településen akár mind a 13 közösségnek lenne kisebbségi önkormányzata.

A tárgyalások során abban is egyetértés volt, hogy a közösségek határozzák meg a saját határaikat. Akik tényleg a közösséghez tartoznak, azok kerüljenek kedvezőbb helyzetbe, mint amilyenben most vannak! Még mindig felmerül az a kérdés, hogy lesz-e elég pénz? Ha tudjuk, hogy hol a közösség határa, akkor a mai pénzek is sokkal jobban használhatóak. Nem fognak szétfolyni a milliárdok, amiket a közoktatásra, kisebbségi közoktatásra költ a magyar adófizető, de azok a százmilliók se, amiket a pályázati oldalon adunk ki. Tipikus példa a roma ösztöndíjak kérdése. Nem az állami ösztöndíjaknál, hanem néhány évvel ezelőtt a Soros alapítványnál derült ki az, hogy a cigány ösztöndíjasok egyik-másika nem cigány. Meggyőződésem, hogy a valós kisebbségi közösségeknek több pénz jutna, ugyanabból a nagyságrendből az igazi célok, a valódi közösségek többet fognak kapni. Akinek meg az fáj, hogy az ál-közösségek kiesnek a rendszerből, azoknak azt tudom mondani, hogy ha nem áll közösség egy önkormányzat mögött: nincs szükség önkormányzatra. Amennyiben hiányzik egy település kisebbségi közösségében a civil tevékenység, akkor nem az az első lépés, hogy önkormányzat jöjjön létre. Először össze kell rázni az embereket egy klubban, egy egyesületben, egy tánckarban, aztán majd néhány év múlva el lehet odáig jutni, hogy már közjogi szerepet is vállaljanak. Véletlenszerűen, pillanatnyi megvilágosulás alapján nem működhet ez a rendszer.

– Szeretnék még valamit kérdezni. Azt gondolom, hogy ezek a módosítások nem rövid távra készülnek, hanem nyilvánvalóan megfontolt közép- vagy hosszú távú tervek. Mindenképpen gondolni kell arra, hogy Magyarország a jövő év-

től az Európai Unió tagja lesz. Eddig az volt az álláspontunk, hogy az EU nem ismeri a kisebbségi önkormányzati rendszert, elsősorban a civil szférát tudja és fogja támogatni. Az utóbbi időben mégis úgy látszik, hogy az EU-n belül is felerősödtek azok a hangok, amelyek a kisebbségek jogvédelméről szólnak.

– Így igaz. Sajnos ezek egyelőre csak hangok. Kollégáim megnézték: az új EU-alkotmány szövegében talán négy-öt olyan sor van, amely valamilyen módon a kisebbségekről, rólunk is szól. Ezek is inkább csak áttételesen utalnak ránk, például a kultúra sokszínűségét emlegetve és így tovább. Az mindenképpen kedvező – és ebben Medgyessy miniszterelnök úrnak is szerepe van, hisz ő is tárgyalt erről a témáról –, hogy valamit mondaniuk kell a dologról. Amennyiben ez nem történik meg az alkotmányozási szakaszban, megtörténik majd később, hiszen ez az alkotmány a jövőben is alakulni fog. A most belépő országok beviszik a kisebbségi ügyet az Unióba, amelyben eddig is jelen volt, ám most a nagyságrendek és az arányok jelentősen változni fognak. Itt van például a nyelvek védelme is. Vannak szervezetek, amelyek részben uniós támogatásból végzik ezt a munkát, de nem az Unió apparátusának, központjának részei. A dolog egyre inkább izgalmas lesz az Unión belül. Ez azonban nem jelenti azt, hogy akárcsak néhány éves távlatban forradalmi változások lesznek. Az Unió elég megfontoltan lépeget előre.

– A romák tekintetében látok egyfajta törekvést.

– Igen a törekvés az megvan évek óta, sőt tervezetek is vannak. Amikor a konkrétumokig eljutunk, akkor van a gond. Akkor veszünk össze, akkor jönnek elő az egyedi érdekek, akkor nem sikerül megfogalmazni pontosan, hogy mit is akarunk. Akkor és ezért születnek ilyen pótmegoldások, hogy alapítványok nyitnak kirendeltséget, s magukat úgy hívják, hogy Európai Unióhoz rendelt cigány iroda. Joggal lehetne megkérdezni, hogy ki veszi magának a bátorságot, hogy azt mondja, én vagyok az európai cigányság képviselője, hogyha e mögött nincs valamiféle választott vagy testületi rendszer. Tény, hogy az esélyegyenlőség, s a származási diszkrimináció témakörében vannak uniós szabályok, tehát még a jogi háttere is tisztább a dolognak. Ez egyben azt is jelenti, hogy csak rajtunk múlik, hogyan fejlesztjük tovább a rendszert. Nincs kötelező uniós norma. Ha egy ország azt gondolja, hogy egy bizonyos cél felé akar tartani, akkor abba az irányba megy. Természetesen hangsúlyozni kell, hogy az általános emberi jogok és a kultúra sokszínűségének tiszteletben tartása nagyon fontos uniós elvek, amik a kisebbségi területre is vonatkoznak. Az azonban semmiképpen sem igaz, hogy a kisebbségi önkormányzati rendszert vissza kéne fejleszteni emiatt. Ráadásul azt is világosan kell látni, hogy nevesített kisebbségek számára nem nagyon vannak, illetve csak nagyon szerények és áttételesek az uniós pályázati kiírások. A kultúra területén működő pályázatok a pályázói oldalról mindig egyfajta konzorciumot (érdekcsoportot), azaz többféle szervezet közötti – akár országhatárokon is átnyúló – összefogást feltételeznek. Még uniós pályázattal szempontról is hasznos lehet tehát, hogyha egy kisebbségi civil szervezet, kisebbségi önkormányzat, s települési önkormányzat összefogva ad be egy pályázatot. Ilyen áttétellel, konzorciumi tagként, a kisebbségi önkormányzat is lehet pályázó. Hangsúlyozni szeretném, hogy nem ez lesz a jellemző a jövőben. Nagyon sok uniós pályázat lesz, amelyhez a kisebbségi közösségek hozzá tudnak férni. Mi magunk is igyekeztünk a pályázati kiírások terjesztésével projektterveket kérni a kisebbségi közösségektől. Ezeknek a kidolgozása folyamatban van. Igazá-

ból azt nem tudom, hogy pontosan hány kisebbségi közösség, és milyen típusú projektötletet nyújtott be, de jövő májusra ez pontosan ki fog derülni, hiszen regionális szinten kerültek összesítésre. Ugyanakkor, ha már az Unióról váltunk szót, szükség lenne a kisebbségi közösségekben egy szemléletváltásra is. Ne ragadjunk le a mi klasszikus kulturális autonómiánk határainál, hanem – ha az Unió mondjuk a falusi turizmus fejlesztésére ad pénzt – gondolkodjunk el azon, hogy ez a mi falvainkban, hogyan működhetne! Akkor ennek révén, áttételesen kaphatnánk támogatást a kulturális rendezvényeinkhez is. A falusi turizmus arról is szól, hogy odahozom a vendéget, ott történik valami, és ez a valami a kisebbségi falvakban óhatatlanul a kisebbségi kultúrához, hagyományokhoz kötődik. Ha azt mondja az EU, hogy az infrastruktúra fejlesztésére tud nagyobb összegeket mozgósítani, akkor azon gondolkozunk el, hogy az iskoláink infrastruktúrája hogyan fejleszthető ezekből a pénzekből és ne ragadjuk le egyszerűen csak ott, hogy nekünk milyen infrastruktúránk van, mint kisebbségi közösségeknek! Ha azt mondja az Unió, hogy a humán erőforrás fejlesztésre tud különböző pályázati pénzeket adni, akkor azon gondolkozunk el, hogy a pedagógusaink, óvodapedagógusaink, a szakembereink hogyan illeszthetők be ebbe a rendszerbe, és így pályázzunk! Ne feltétlenül a kisebbségi, nemzetiségi szót keressük minden pályázatban. Ehhez egyébként nagyon hasznos lenne az, hogyha az országos önkormányzatokban már uniós ügyekben jártas szakemberek lennének. Azon kisebbségi közösségeknél, ahol az anyaország már EU-tag – vagy velünk együtt lesz az – és az anyaország képes rá, a segítsége nagyon fontos lenne. Egészen biztos vagyok benne, hogyha a német közösség kap ilyen segítséget Németországtól, akkor ezt tovább fogja adni mind a tizenhárom kisebbségnek. Nincs versenyhelyzet. A cél az, hogy a forrásokat minél jobban fel lehessen használni, és úgy gondolom, hogy a források elégségesek lesznek.

Tervezünk ősze egy budapesti találkozót az országos önkormányzatok, illetve az általuk delegált civil vezetők és a kevésbé használatos nyelvek európai irodájának vezetője között. Jövő májusra ennek az irodának egy nemzeti tagszervezetét is fel kell állítania a magyar kisebbségeknek. Ezen keresztül a rólunk szóló információk eljuthatnak Eu-

rópába, Brüsszelbe, tehát bőven van tennivaló ezen a területen is. Ha viszont nem alakul ki a kisebbségi szakapparátusokon belül az EU-témához értők rendszere, akkor egész biztosan egy-két évig az államnak kell majd segítséget nyújtani ezen a területen. Ilyen szempontból fontos lehet az, hogy gondolkozunk egy szolgáltató háttérintézmény létrehozásáról is, amely a kisebbségi közösségeknek, civil szervezeteknek, önkormányzatoknak ingyenes szolgáltatásokat nyújthatna. Akár olyan gyakorlatiasakat is, hogy mondjuk, könyvelőt biztosít, s levénné a könyvelés gondjait róluk. Elérhető lehetne általa egy szakjogász, vagy éppen egy uniós területhez értő szakember, akik az adott kérdéskörökkel foglalkoznak.

– Október elején egy nemzetközi tanácskozásra készül a Hivatal. Lehet-e erről már többet tudni?

– Tíz éves a Kisebbségi Törvény. Amikor annak idején az előkészítése elindult, volt egy szlogenszerű mondat: legyen a kisebbségi törvény tizedik éve a törvény megújulásának az éve is. Ennek a szellemében július 7-én, a kisebbségi közélet egy szűkebb rétegével már tartottunk egy ünnepi találkozót a Hivatalban. Úgy gondoltuk, hogy októberre időzítünk egy olyan tudományos konferenciát, amely visszatekint a tíz évvel ezelőtti időszakra, az akkor megszületett törvényre. Nem titkolt célja a tanácskozásnak az sem, hogy abban a szakaszban, amikor a törvény módosítás szövegezése folyik, újabb lehetőséget adjunk a szakértőknek, hogy a véleményüket nyilvánosan elmondhassák, s adott esetben vita alakulhasson ki a továbblépés irányairól. Nemzetközi konferenciát tervezünk, szeretnénk meghívni rá olyan nemzetközi szakértőket is, akik a magyar kisebbségi törvény megvalósulását évek óta figyelemmel kísérik. Örülnénk, hogyha a konferenciához kötődnének kulturális rendezvények is. Érdeklődést tapasztalok a televízió és rádió kisebbségi szerkesztőségei részéről is, tehát úgy gondolják, hogy be lehetne mutatni ezt az eseményt – s egyben a kisebbségi törvény tíz évét – az ő műsoraikban is. Jó alkalom lesz ez arra, hogy a hazai közösségek, a nemzetközi és a kormányzati szakértők, a még akkor is nyitott kérdéseket nyilvánosan meg tudják vitatni.

Mayer Éva

A Söndörgő együttes az Óbudai Szigetfesztiválon